

предприятиях / М. Гмюр, Р. Климецьки, Ш. Литц // Проблемы теории и практики управления. – 2004. – № 1. – С. 85–90.

10. Том Н., Фридли В. Мотивация и закрепление перспективных кадров предприятия / Н. Том, В. Фридли // Проблемы теории и практики управления. – 2004. – № 4. – С. 119–122.

11. Алескерова Ю.В. Влияние внешних и внутренних

факторов на финансовый механизм управления интеллектуальным капиталом / Ю.В. Алескерова // Экономический вестник Запорыжской государственной инженерной академии. – 2016. – Вып. 4. – С. 23–30.

12. Кендюхов О.В. Эффективное управление интеллектуальным капиталом : [монография] / О.В. Кендюхов ; НАН Украины. Институт экономики промышленности; ДонУЕП. – Донецьк : ДонУЕП, 2008. – 359 с.

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

THE IMPACT OF INTERNATIONAL FINANCIAL RELATIONS ON FINANCIAL SECURITY OF THE NATIONAL BANKING SYSTEM

У статті досліджено фактори впливу міжнародних фінансових відносин на фінансову безпеку національної банківської системи, обґрунтовано авторські пропозиції щодо оцінювання впливу міжнародних фінансових відносин на фінансову безпеку національної банківської системи через призму функцій міжнародних валютно-фінансових організацій. Запропоновано уточнену класифікацію у складі регуляторних, інформаційних, гарантійно-фінансових та оціночних факторів впливу міжнародних фінансових відносин на безпеку національних банківських систем.

Ключові слова: фінансова безпека, банківська система, міжнародні фінансові відносини, міжнародні валютно-фінансові організації.

В статье исследованы факторы влияния международных финансовых отношений на финансовую безопасность национальной банковской системы, обоснованы авторские предложения по оценке влияния международных финансовых отношений на финансовую безопасность национальной банковской системы сквозь призму функций международных валютно-финансовых организаций.

Предложена уточненная классификация в составе регуляторных, информационных, гарантийно-финансовых и оценочных факторов влияния международных финансовых отношений на безопасность национальных банковских систем.

Ключевые слова: финансовая безопасность, банковская система, международные финансовые отношения, международные валютно-финансовые организации.

In the article the factors influencing international financial relations on financial security of the national banking system proved copyright proposals for evaluating the impact of international financial relations on financial security of the national banking system in the light of the functions of international monetary and financial organizations. The classification offered as a part of regulatory, information, warranty, valuation and financial impacts of international financial relations in the national security of the banking system.

Key words: financial security, banking, international financial relations, international monetary and financial organizations.

УДК 336.71

Васильчишин О.Б.

к.е.н., доцент, докторант кафедри податків і фіскальної політики Тернопільський національний економічний університет

Постановка проблеми. Поширення нових тенденцій економічної глобалізації, пов'язаних зі зростанням асиметрії у соціально-економічному розвитку, підвищенням ролі національних інститутів світового економічного порядку, посилення міжнаціональної конкуренції на ринках капіталів, технологій і робочої сили призводять до зростання актуальності проблеми забезпечення фінансової безпеки національної банківської системи. Зокрема, банківська система України, сформована під впливом економічного середовища, у своєму розвитку продовжує піддаватися дії зовнішніх чинників. Для досягнення максимального прогресу національної банківської системи та її стабільності важливо мати систему економічної оцінки впливу таких процесів.

Результативність наукових розробок такого плану залежить від правильності вибору підходу до виявлення, ідентифікації та становлення кри-

теріїв оцінки факторів впливу. Практика функціонування української банківської системи та дослідження методології і методів, які вона використовує для проведення оцінки впливу факторів свого розвитку, засвідчує активне використання економіко-математичного інструментарію оцінки. Проте справедливо буде зауважити, що суб'єкти фінансового сектора застосовують його без належного економічного обґрунтування. В результаті часто відбуваються неочікувані порушення фінансової безпеки не лише окремих суб'єктів, але й всієї банківської системи загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою економічної й фінансової безпеки банків та банківського сектору загалом займалися такі вітчизняні вчені, як О. Барановський [1], Т. Болгар [2], Р. Вовченко [3], Р. Гриценко [4], Т. Черемісова [5], і такі зарубіжні вчені, як П.Л. Руссо, Р. Сілла, М.Д. Бордо, А.М. Тейлор, Д.Г. Вільямсон

[6]. В працях зазначених науковців досліджувалася теоретична проблематика сутності безпеки банків і банківської системи, характеризувалися кількісні та якісні індикатори фінансової безпеки банків, розглядалися шляхи підвищення ефективності забезпечення фінансової безпеки банківської системи.

Визнаючи вагомий внесок цих учених в розвиток теоретико-методологічних засад безпеки банківської системи, слід зазначити, що багатогранний характер проблем національної банківської системи, нові виклики сучасності зумовлюють потребу в подальших наукових дослідженнях теоретичних аспектів забезпечення фінансової безпеки банківської системи, а особливо впливу міжнародних фінансових відносин на фінансову безпеку національних банківських систем.

Постановка завдання. Отже, метою статті є обґрунтування впливу міжнародних фінансових відносин на фінансову безпеку національної банківської системи через призму функцій міжнародних валютно-фінансових організацій, а також характеристика та уточнення класифікації у складі регуляторних, інформаційних, гарантійно-фінансових та оціночних факторів впливу міжнародних фінансових відносин на безпеку національних банківських систем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Забезпечення фінансової безпеки української національної банківської системи знаходиться в площині оптимального конфігурування внутрішніх умов та їх кореляції з формуванням і змістом міжнародних фінансових відносин. При цьому останні перш за все слід розглядати крізь призму позитивного чи негативного впливу на державну фінансову незалежність. Оскільки центральне місце у її забезпеченні належить банківській системі, то саме вона через використання обґрунтованих економіко-математичних показників повинна долати полікритеріальність внутрішніх і зовнішніх впливів.

Для формування адекватної оцінки цих впливів важливо правильно визначити перелік факторів впливу. Позичування внутрішніх впливів визначається достатньо розробленою практикою та методами оцінки. Щодо врахування зовнішніх, або екзогенних, факторів, то це більш складний процес, оскільки не лише пов'язаний з великою різноманітністю складових фінансових відносин, але й визначається національною специфікою підходів до оцінки того чи іншого явища і об'єкта.

В сучасній економічній науці та практиці поняття фінансової стійкості тісно переплітається з поняттям фінансової безпеки, оскільки обидва передбачають використання даних про фінансовий стан суб'єкта аналізу. В банківській сфері фінансова безпека, як уже було доведено, вказує на стан (рівень) захищеності суб'єктів (клієнтів, банків, банківської системи) від зовнішніх і внутрішніх загроз. В цьому контексті вона визначається складом і якістю сис-

теми заходів, що є в арсеналі суб'єкта щодо недопущення порушення економічної рівноваги й ефективності його діяльності.

На фінансову безпеку суттєвий вплив мають не лише внутрішні, але й зовнішні чинники. Центральне місце серед останніх належить міжнародним фінансовим відносинам, які мають через відповідні механізми безпосередній вплив на національні банківські системи.

Для ідентифікації рівня такого впливу та його напрямів слід насамперед встановити складові міжнародних фінансових відносин. Т. Черемісова [5] справедливо вказує на те, що зміст міжнародних фінансових відносин визначає різнопланові фінансові зв'язки, які виходять за рамки національних. При цьому до останніх науковець відносить інвестиційні, грошові, цінні, торговельні, страхові, кредитні, розрахункові та валютні зв'язки. Щонайменше чотири з цього переліку цілком резонно віднести до функціонування національної банківської системи, а саме грошові, кредитні, розрахункові та валютні. Безумовно, усі інші перераховані складові так чи інакше в тому числі опосередковано відносяться до об'єкта дослідження. Поясненням цього є потреба у використанні банківської системи для забезпечення розрахунків по них. Світова спільнота в процесі вирішення проблеми фінансової безпеки вживала багато заходів для подолання фінансових криз. При цьому візія спрямована була не стільки на стабілізацію в банківській сфері, скільки на стабілізацію економіки і досягнення економічної безпеки загалом. Так, П.Л. Руссо, Р. Сілла, М.Д. Бордо, А.М. Тейлор та Д.Г. Вільямсон [6] першими у списку забезпечення стабільності економіки (мабуть, виправдано буде вважати, що і для забезпечення стабільності банківської системи) ставлять державні фінанси, другими – стабільні гроші, третіми – центральні банки. Справедливість цього твердження очевидна. Більше того, саме ці складові (вірніше, їхній стан) слід віднести до ключових умов забезпечення фінансової безпеки.

Однак з позиції міжнародних фінансових відносин ці складові на рівні національних систем можуть мати максимально активні впливи, а на світовому рівні – мінімальні або недостатні. Через це більш обґрунтовано позиціонувати вплив міжнародних фінансових відносин, ідентифікуючи їх з діяльністю міжнародних організацій та угод. Вітчизняні науковці, такі як В. Стельмах, А. Єпіфанов, І. Сало, І. Д'яконова, М. Єпіфанова [7], основний аспект впливу міжнародних фінансових відносин на фінансову безпеку та стійкість вбачають в тому, що, інтегруючись у світовий фінансовий простір, національні банківські системи втрачають свою автономність і починають дедалі більше залежати від світових економічних процесів.

При цьому названі вчені стверджують, що для розуміння напрямів впливу на фінансову безпеку

банківських систем з боку світової фінансової системи слід здійснювати дослідження її основних структурних елементів. До останніх вони відносять резервні валюти; світові гроші; міжнародну валютну ліквідність; режим валютного курсу, валютні обмеження, паритет і конвертованість; міжнародний валютний ринок; міжнародні валютно-фінансові організації; міждержавні угоди.

Подібну позицію обґрунтовує також Ж. Довгань [8]. Вчений, формуючи схему напрямів впливу міжнародних фінансових відносин на фінансову стійкість банківських систем, яка є одночасно основою їх фінансової безпеки, включила до їх складу міжнародні валютно-фінансові організації (Міжнародний валютний фонд, Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Світовий банк, Базельський комітет з банківського нагляду), міжнародний валютний ринок і міжнародну валютну ліквідність (світові гроші, резервні валюти, валютний курс), кредитні рейтинги, міждержавні договори, міжнародний рух капіталу.

Фінансова безпека прямо корелює зі стабільністю та фінансовою стійкістю. Тіснота цього зв'язку є важливим індикатором надійності банківської системи. О. Барановський щодо цього зазначає, що критерієм ефективності безпеки банківської діяльності є стабільність фінансового й економічного розвитку банку. При цьому метою дотримання безпеки банківської діяльності визнається виключення можливості заподіяння банку збитків або упущення вигоди, забезпечення ефективної діяльності банку та якісної реалізації ним операцій та угод [1].

Проте Н. Рязанова [9], висвітлюючи питання впливу міжнародних фінансових відносин на фінансову стійкість банківських систем, стверджує, що він відбувається за такими напрямками, як функціонування світової фінансової архітектури, міжнародний рух капіталу, процеси глобалізації, вплив міжнародних кредитних рейтингів.

Досліджуючи вплив міжнародних фінансових відносин на національні банківські системи, Ж. Довгань зауважує, що основний аспект впливу світової фінансової архітектури на фінансову стійкість національних банківських систем полягає в тому, що, інтегруючись у світовий фінансовий простір, банківські системи втрачають свою автономність і починають все більше залежати від світових економічних процесів [10]. Таким чином, науковець визнає факт втрати власної безпеки, попадання під вплив міжнародних фінансових інституцій та залежність від них.

Не виступаючи проти справедливості такого висновку, зауважимо, що, навіть будучи поза інтеграційними процесами, національні банківські системи все одно залежать від останніх. Автономність в сучасних умовах абсолютно не означає незалежність. Міжнародні фінансові відносини так

чи інакше (прямо чи опосередковано) позначаються на усіх національних банківських системах, незалежно від того, автономні вони чи інтегровані у міжнародну фінансову систему. Справедливо буде визнати, що навіть у країнах, щодо яких застосовується політика санкцій, продовжують мати фінансові зв'язки з банківськими системами та суб'єктами країн, які ці санкції не підтримують. Загалом в чистому варіанті автономних національних банківських систем практично не існує. Причиною цього є світові глобалізаційні процеси та їхні наслідки.

Якщо ж говорити про деякі спроби окремих країн утримувати власну банківську систему поза межами міжнародної фінансової системи, то реально ці кроки здійснюються лише як спроба збереження конкурентоздатності національних банків. Прикладом може слугувати політика Китайської Народної Республіки, яка увела ряд норм, спрямованих на ускладнення діяльності іноземних фінансових структур (високі вимоги щодо капіталізації зарубіжних банків з відповідними вимогами застосування національної валюти у встановлених обсягах), бюрократичні перепони (тривалий термін отримання дозволу на діяльність) тощо.

Аналізуючи другу складову впливу на національні банківські системи, на якій акцентує увагу Н. Рязанова [9], а саме міжнародний рух капіталу, варто відзначити, що вектор його спрямування знаходиться в напрямі проникнення фінансових інституцій і відносин на нові території з метою завоювання нових ринків поширення їхніх послуг. Логічно визнати, що ця складова безпосередньо пов'язана з потребою захисту національних банківських систем і вимагає відповідної реакції з боку законотворців країни-об'єкта просування цих послуг. Вищенаведений приклад спроби захисту власної банківської системи Китаєм прийнятний для ілюстрації і щодо міжнародного руху капіталу.

Позиціонуючи вплив глобалізаційних процесів у сфері міжнародних фінансових відносин, слід зауважити, що не завжди вони мають позитивний характер. Насамперед це пов'язано з тим, що великі транснаціональні банківські групи шукають можливості проникнення на ринок з меншою конкуренцією. Для більшості розвинених країн це не становить великої загрози, оскільки вони мають власну потужну й надійну банківську систему. Що стосується малорозвинених і середньодостатніх країн, то така система може призвести до фінансової залежності та виникнення боргів перед міжнародними фінансовими інституціями, що, зрештою, є загрозою для економічної безпеки держави загалом.

Щодо впливу міжнародних кредитних рейтингів на національні банківські системи, які наводяться вищеназваним автором, то така позиція викликає ряд суперечливих і суб'єктивних позицій. Безумовно, інформація про рейтинг (місце, пози-

цію) конкретного суб'єкта чи банківської системи загалом має вплив на прийняття рішень щодо фінансових вкладень чи інших операцій. Проте сам підхід до встановлення таких рейтингів не є досконалим з багатьох причин. Тому вирішальної ролі цей чинник не має, оскільки досі єдиної позиції щодо системи оцінювання банківських систем та їхніх суб'єктів не вироблено.

Проведений аналіз дає змогу зробити висновок про те, що міжнародні фінансові відносини, результатами яких є формування нормативно-фінансового регулювання і створення певних міжнародних фінансових інституцій для забезпечення формування взаємодії суб'єктів різних країн в галузі фінансових операцій, накладають не лише позитивний, але й негативний відбиток на безпеку національних банківських систем.

Тому важливим науковим завданням є уможливлення завчасного виявлення проблемних місць та загроз і миттєва реакція на них з боку суб'єктів фінансових відносин. Часто це неможливо з низки причин. Зокрема, через закритість деяких національних банківських систем, бюрократичні перепони під час здійснення реагування, несвоєчасне виявлення загроз, відсутність чітких їх індикаторів.

В результаті складається враження, що існування міжнародних фінансових відносин не дає належного ефекту.

Однак, незважаючи на неможливість та необґрунтованість заперечення ролі міжнародних фінансових відносин і валютно-фінансових організацій у питаннях впливу на безпеку національних банківських систем, слід зауважити, що ідентифікація їхнього впливу знаходиться в площині тих заходів регулювання, які вони ініціюють та юридично закріплюють. Отже, для виявлення впливу міжнародних фінансових відносин на безпеку національних банківських систем, а також його кількісної оцінки слід виходити з функцій, закріплених за організаціями, котрі належать до таких, що визначають міжнародну фінансову політику й вирішують питання втручання у стабілізаційні процеси цих систем.

Дослідження переліку функцій міжнародних валютно-фінансових організацій дає змогу розмежувати їх на такі групи: регуляторні, інформаційні, гарантійно-фінансові та оціночні (рис. 1).

Ці групи функцій визначають напрями впливу міжнародних фінансових відносин на фінансову безпеку національних банківських систем і

Рис. 1. Класифікація функцій міжнародних валютно-фінансових організацій

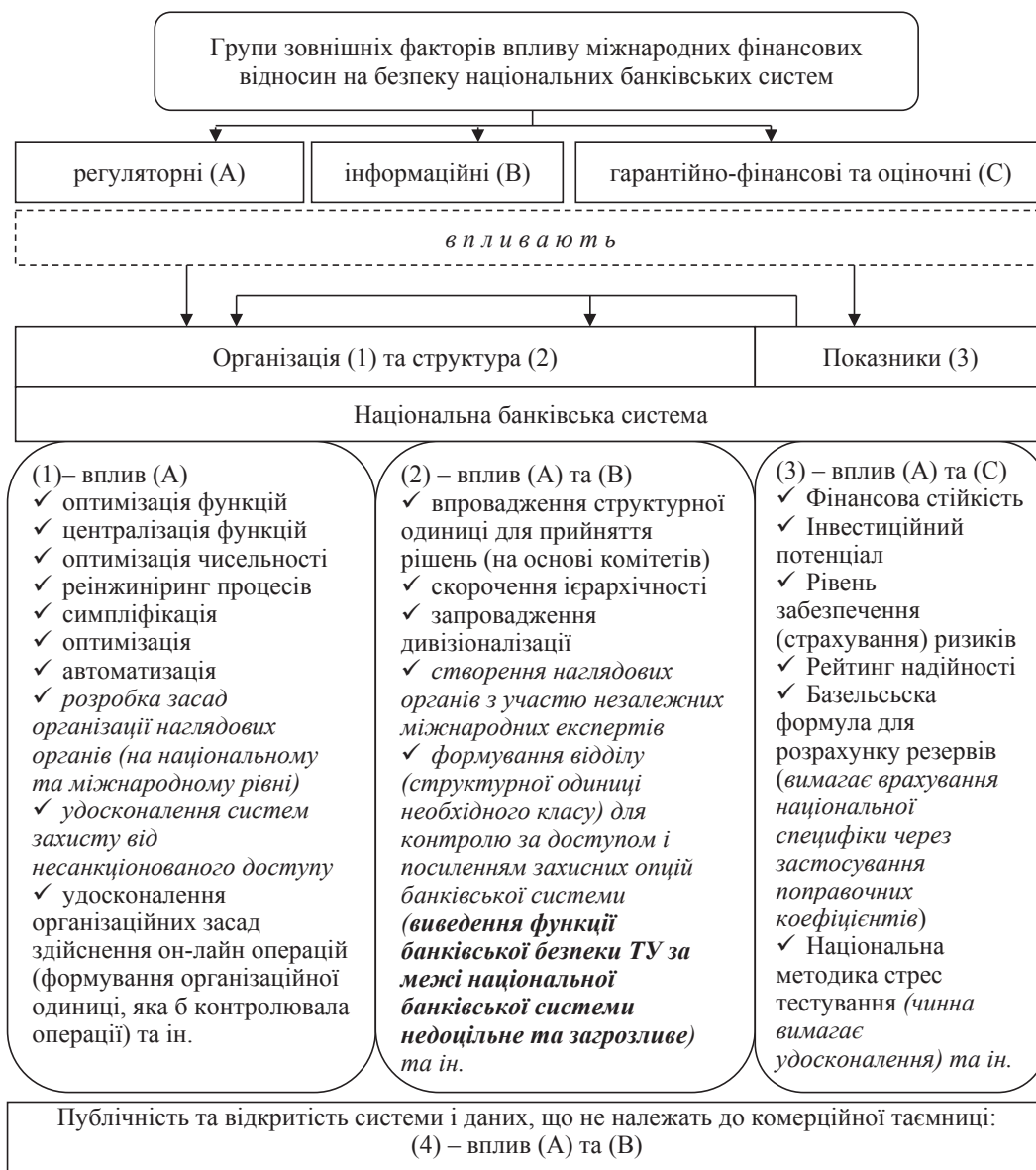
Джерело: запропоновано автором

можуть бути взяті за основу розробки класифікації зовнішніх (екзогенних) факторів. Зокрема, вони органічно вписуються у системи розмежування груп факторів, запропоновані З. Сороківською [11] (економічні, нормативно-правові, соціальні) та С. Добринь і І. Убілавою [12] (економічні, державні, соціальні, ризикові).

Проте Л. Добрик [13] розглядає не фактори, а зовнішні інструменти забезпечення фінансової безпеки банків і відносить до їх складу банківське регулювання, банківський нагляд, банківський контроль. Однак, незважаючи на належність до екзогенних впливів, названі цим автором інструменти не можна віднести до впливу міжнародних фінансових відносин. Вони належать до зовнішніх

лише з позиції конкретної національної банківської системи без прив'язки до міжнародних інституцій.

Незначна трансформація аналізованих підходів до розмежування груп зовнішніх факторів цілком прийнятна для того, щоб встановити логічний зв'язок розглянутих функцій і запропонувати уточнену класифікацію у складі регуляторних, інформаційних і гарантійно-фінансових та оціночних факторів впливу міжнародних фінансових відносин на безпеку національних банківських систем. При цьому соціальні фактори (до яких, як свідчить дослідження економічної літератури, науковці й практики відносять довіру населення до банків) пропонується віднести до групи інформаційних чинників. Підставою такої позиції є той факт, що

Рис. 2. Класифікація чинників впливу міжнародних фінансових відносин на безпеку національної банківської системи

Примітки: (1), (2) – сформовано відповідно до основних напрямів реформування НБУ, джерело [14] з адаптацією до всієї національної банківської системи (курсів пропозиції автора); (3), (4) – авторське узагальнення потреби в показниках, встановлене на основі емпіричного дослідження.

зазвичай пересічні громадяни формують свою думку щодо надійності / ненадійності банку на підставі використання різних інформаційних джерел. Пов'язавши групи функцій міжнародних валютно-фінансових організацій (інституцій) з факторами впливу на національні банківські системи, можна обґрунтовано стверджувати, що за такою аналогією вплив міжнародних фінансових відносин слід розмежувати на ідентичні групи (рис. 2).

Висновки з проведеного дослідження. Забезпечення належного рівня фінансової безпеки банківської системи України вимагає зваженої оцінки як ендогенних, так і екзогенних факторів. Зокрема, останні, крім теоретичного дослідження, потребують практичної апробації, адже національні інтереси України у внутрішньополітичному вимірі та в системі міжнародних відносин становлять єдине ціле та визначають пріоритети та стратегічні цілі зовнішньої політики, а саме формування безпечного міжнародного середовища, підтримку міжнародного миру та безпеки; збереження суверенітету та незалежності України; розвиток нашої держави як суб'єкта системи міжнародних відносин; інтеграцію України в європейський та світовий простори; визначення доцільності ступеня та механізму участі України в регіональних утвореннях на основі цілей і пріоритетів її зовнішньої політики; забезпечення гідного місця України у глобальному поділі праці, безпечне та ефективне входження української економіки у світову економічну систему; розвиток міжнародного співробітництва та співпраці як підвалини забезпечення національної та регіональної безпеки; побудову ефективної системи оборони та безпеки країн [15, с. 140].

Отже, забезпечення фінансової безпеки банківської системи як складової національної безпеки країни потребує перманентного дослідження впливу міжнародних фінансових відносин як для гармонізації розвитку національної економіки, так і для формування єдиної глобальної економічної цивілізації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барановський О. Банківська безпека: проблема виміру / О. Барановський // Економічне прогнозування. – 2006. – № 1. – С. 7–25.
2. Болгар Т. Финансовая безопасность банков в условиях рыночной трансформации экономики Украины : дисс. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.08

«Деньги, финансы и кредит» / Т. Болгар. – Днепропетровск, 2009. – 212 с.

3. Вовченко Р. Фінансова безпека банківського сектору економіки України : дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Р. Вовченко. – К., 2016. – 240 с.

4. Гриценко Р. Економічна безпека банківської системи України / Р. Гриценко // Вісник Національного банку України. – 2003. – № 4. – С. 27-28.

5. Черемісова Т. Міжнародні фінансові відносини та валютний ринок в умовах глобалізації / Т. Черемісова // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – Вип. 2 (49). – Ч. 1. – С. 195–201.

6. Financial Systems, Economic Growth, and Globalization Author: Peter L. Rousseau, Richard Sylla / [M.D. Bordo, A.M. Taylor, J.G. Williamson]. – Chicago : University of Chicago Press, 2003. – 415 p.

7. Макро- і мікроекономічні складові розвитку : [монографія] / [В. Стельмах, А. Єпіфанов, І. Сало, І. Д'яконова, М. Єпіфанова]. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2006. – 505 с.

8. Довгань Ж. Вплив міжнародних фінансових відносин на фінансову стійкість банківських систем / Ж. Довгань // Журнал європейської економіки. – 2013. – Том 12. – С. 178–195.

9. Рязанова Н. Міжнародні фінанси : [навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц.] / Н. Рязанова. – К. : КНЕУ, 2001. – 119 с.

10. Довгань Ж. Фінансова стійкість банківської системи України : дис. ... докт. экон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Ж. Довгань ; ДВНЗ «УАБС НБУ». – Суми, 2012. – 583 с.

11. Сороківська З. До питання фінансової безпеки банку в умовах світової економічної кризи / З. Сороківська // Економічний аналіз. – 2011. – Вип. 1. – Ч. 1. – С. 404–408.

12. Добринь С. Аналіз впливу факторів фінансової безпеки на фінансову стійкість банків / С. Добринь, І. Убілава // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 29. – С. 92–96.

13. Добрик Л. Фінансова безпека банку як основа його стійкості / Л. Добрик, Г. Запорожець // Ефективна економіка. – 2014. – № 6. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3116>.

14. Організаційна трансформація НБУ: Основні напрями реформи // Національний банк України: офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.slideshare.net/tsnua/nbu-transformation>.

15. Новий світовий економічний порядок та глобальні виклики для України : [моногр.] / [В. Козюк, А. Крисоватий, Є. Савельєв та ін.] ; за наук. ред. А. Крисоватого, Є. Савельєва. – Тернопіль : ТНЕУ, 2014. – 504 с.